Aspecte ale receptării personalităţii şi a operei lui Gheorghe Şincai (până la 1918)

Dr. GRIGORE PLOEŞTEANU
Institutul de Cercetări Socio-Umane "Gheorghe Şincai"
Târgu-Mureş

Istoric şi filolog, om al şcoalelor şi popularizator de cunoştinţe ştiinţifice, cărturar iluminist multilateral, Gheorghe Şincai (1754-1816) a fost o personalitate proeminentă a Şcolii Ardelene, un deschizător de drumuri în ştiinţa şi cultura românească, cu o contribuţie remarcabilă la fundamentarea ideologiei naţionale româneşti moderne.[1]

Adept fervent al politicii iosefiniste, Gh.Şincai s-a remarcat mai întâi prin activitatea sa pe tărâmul învăţământului, ca director şi ctitor a peste 300 de şcoli, autor şi traducător de manuale, între primele din literatura didactică românească. Aufklärerul transilvănean a tradus, de asemenea, şi a prelucrat lucrări de popularizare a cunoştinţelor ştiinţifice, cea mai reprezentativă scriere a gânditorului iluminist şi una din cele mai caracteristice pentru iluminismul românesc constituind-o ***Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului***, rămasă în manuscris.[2] A dobândit notorietate, în rândul învăţaţilor

[1] Vezi referitor la biografia, activitatea, ideile şi posteritatea învăţatului transilvănean, Mircea Tomuş, **Gheorghe Şincai.** Viaţa şi opera, Ed. pentru Literatură, 1965; Lucian Blaga, **Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,** (ediţie îngrij.de George Ivaşcu), Ed.Ştiinţifică, Bucureşti, 1966; Iosif Pervain, **Gheorghe Şincai,** în **Studii de literatură română,** Ed. Dacia, Cluj, 1971, p.73-112; D.Popovici, **Studii literare** I, Literatura română în epoca „luminilor", (ediţie îngrij. de I.Em.Petrescu), Ed.Dacia, Cluj, 1972; Dumitru Ghişe, Pompiliu Teodor, **Fragmentarium iluminist**, Ed. Dacia, Cluj, 1972, p.100-178; Constantin Teodorovici, **Şincai Gheorghe,** în **Dicţionarul Literaturii Române** de la origini până la 1900, Ed. Acad.R.S.R., Bucureşti, 1979, p.829-832; Serafim Duicu, **Pe urmele lui Gheorghe Şincai**, Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1983; David Prodan, **Gheorghe Şincai,**în **Din istoria Transilvaniei.** Studii şi evocări, Ed.Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p.314-325; Daniel Dumitran, **Atitudini laicizante în mediul ecleziastic greco-catolic. Raporturile lui Gheorghe Şincai cu episcopul Ioan Bob,** în **Anuarul Instit. de Cercet. Socio-Umane „Gh.Şincai",** V-VI, Târgu-Mureş, 2002-2003, p.131-148, etc. Alte studii vor fi citate în lucrarea noastră.

[2] Publicată de D.Ghişe şi P.Teodor, în 1964, la Editura Ştiinţifică. Vezi şi Keith Hitchins, **Conştiinţă naţională şi acţiune politică la românii din**

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

români şi străini, ca şi (co)autor al lucrării ***Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*** (1780, 1805), prima gramatică tipărită a limbii române, manifestul filologic şi istoric al Şcolii Ardelene, în care era exprimat crezul privind latinitatea limbii române, romanitatea şi continuitatea poporului român în Dacia. Lucrarea, cu toate erorile ei, a avut o influenţă hotărâtoare, timp de un secol, în studiul gramaticii la noi. Pe plan european, a oferit argumente părintelui filologiei romanice Friedrich Diez, pentru includerea limbii române între limbile romanice.[3]

În conştiinţa contemporanilor şi a posterităţii Gheorghe Şincai s-a impus mai ales ca istoric, autorul ***Hronicii românilor şi a mai multor neamuri,*** ce acoperea anii 86 – 1739 şi întreg spaţiul românesc, o expunere analistică şi savantă, cea mai monumentală construcţie de până atunci din istoriografia noastră.[4] Publicarea ei a fost interzisă, fiind considerată subversivă, textul integral al lucrării devenind cunoscut public abia la jumătatea secolului al XIX-lea.

Autor al unei opere profund angajate, militante, Gh. Şincai a fost şi un luptător politic, oferind prin ideile care-i străbat scrierile temeiurile susţinerii drepturilor poporului român şi contribuind la elaborarea memoriului ***Supplex Libellus Valachorum*** (1791), numărându-se şi între îndârjiţii apărători ai acestuia.[5]

„Luceafărul rătăcitor" al Şcolii Ardelene, s-a bucurat încă din timpul vieţii sale, atât de zbuciumată, de elogiul unor spirite luminate şi distinşi cărturari, chiar şi din partea unor persoane cu funcţii oficiale, care ne-au lăsat mărturii elocvente ale aprecierii zelului său pentru luminarea poporului şi la adresa operei sale capitale, ***Hronica românilor.*** Astfel, translatorul gubernial Dimitrie Iercovici, elogiind activitatea pe tărâm şcolar a celor doi directori ai şcolilor confesionale româneşti, scria în cuvântul adresat cititorului la ***Istoriia a Alexandrului celui Mare*** (Sibiu, 1794): „Destul şi peste fire să osteneşte şi

---

Transilvania (1700-1868), (ediţie îngrij. de Pompiliu Teodor), Ed.Dacia, Cluj-Napoca, 198, p.67.

[3] Dimitrie Macrea, **Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti,** Ed.ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.17-18; Samuil Micu, Gheorghe Şincai, **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,** (studiu introd., trad. texte şi note de Mircea Zdrenghea), Ed.Dacia, Cluj- Napoca, 1980 şi **Istoria lingvisticii româneşti,** (coord.acad.Iorgu Iordan), Ed.Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978, p.19.

[4] Mircea Tomuş, **op.cit.,** p.201; Pompiliu Teodor, **Evoluţia gândirii istorice româneşti,** Ed.Dacia, Cluj, 1970, p.63-65.

[5] David Prodan, **op.cit.,** p.317.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Domnul Dimitrie Estatovici şi d.Şincai, ca nişte orânduiţi preste aceste şicoale directori, şi să nevoiesc despre deşteptarea şi buna creşterea copiilor celor rumâneşti; […] aceşti de laudă vrednici domni, multe cărţi rumâneşti, cu vătămarea sănătăţii şi scurtarea vieţii sale, pentru treaba copiilor celor rumâneşti au făcut şi în tipariu lumii le-au dat […]".[6]

Samuil Micu se referă deosebit de elogios la bunul său prieten şi colaborator în ***Scurtă cunoştinţă a istorii românilor*** (1792-1796), în care, după ce menţionează manuale elaborate de „directorul şcoalelor normaliceşti din Ardeal", „Principia, latineşte, şi româneşte arithmetica şi catihism", arată că: „iară au scris latineşte Istoria rumânilor, lucru foarte mare şi pentru care mare laudă în neamul său s-ar cădea să aibă, numai de o ar pune în rând şi o ar sfârşi cum o au început. Întru această istorie pre toţi scriitorii ori din ce neam, carii au scris ceva de români, îi aduce şi-i luminează", caracterizând-o, în acelaşi compendiu istoric, ca „preastrălucita operă manuscrisă"[7].

La rândul său, Petru Maior, de altfel parcimonios în referirile şi aprecierile la adresa fostului său coleg de studii la Roma şi Viena, apelând în ***Istoria pentru începutul românilor în Dachia*** (1812) la ***Elementele limbei daco-româneşti*** (Buda, 1805), trimite cititorul la **Prefaţia** „prea învăţatului, ci nenorocit (nefericit – n.n.) Gheorghie Şincai, fostului oare când scoalelor normaleşti director, în Ardeal […] ".[8]

Un alt cărturar iluminist, cronicarul bănăţean Nicolae Stoica de Haţeg, referindu-se într-o lucrare în manuscris la românii „foarte învăpăiaţi" şi enumerând cei mai importanţi reprezentanţi ai Şcolii Ardelene, „care toţi ca patrioţi, cu cărţile şi învăţăturile sale pentru cultivarea neamului românesc lucrară", pentru care „îi lăudăm şi mulţămim", îl aminteşte pe corectorul Tipografiei Universităţii din Buda, „Jincai revizoru, învăţat istoric"[9]. Iar pentru C. Diaconovici Loga, profesor al Şcolii româneşti din Pesta, în vremea în care

---

[6] **Şcoala Ardeleană**, I, (ediţie critică de Florea Fugariu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1983, p.190.

[7] Samuil Micu, **Scurtă cunoştinţă a istorii românilor**, (îngrijirea ediţiei de Cornel Câmpeanu), Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1963, p.76 şi p.196, n.192.

[8] Petru Maior, **Istoria pentru începuturile românilor în Dacia,** (ediţie critică de Florea Fugariu), vol. I, Ed. Albatros, 1970, p.199. Vezi şi relatarea relaţiilor cu episcopul greco-catolic Ioan Bob şi cum a fost batjocorit "nenorocitul" de Şincai, în Petru Maior, **Scripta minora,** (ediţie îngrij. de I.Chindriş), Ed. Viitorul Românesc, Bucureşti, p.238; vezi şi p.389.

[9] D.Mioc, **O lucrare inedită a cronicarului bănăţean Nicolae Stoica de Haţeg**: **Poveşti moşăşti şcolarilor româneşti,** în **Mitropolia Banatului,** nr.7-9, 1980, p.563. Valeriu Leu, **Cartea şi lumea rurală în Banat,** 1700-1830, Ed. Banatica, Reşiţa, 1996, p.189.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

istoricul îndeplinea, provizoriu, funcţia de cenzor al cărţilor româneşti, autorul **Hronicii** era un „prea vrednic bărbat”[10].

După cum afirma N. Iorga, cineva nu vorbeşte „numai prin cărţile lui, ci şi prin graiul şi viaţa lui”[11], şi este cazul prin excelenţă al lui Gheorghe Şincai. După moartea cărturarului, a cărui biografie a rămas ani de-a rândul „în memoria proaspătă la contemporani”, amintirea i-a fost perpetuată de cei care l-au cunoscut, la Blaj, Oradea sau Pesta, dar şi în localităţi în care îl purtaseră paşii ca director şcolar. Destinul nefericit al lui Gh.Şincai, care cunoscuse atâtea suferinţe şi peregrinări, conferea biografiei sale o valoare morală şi valenţe simbolice, oferind modelul cărturarului dedicat naţiunii sale, intransigent în convingeri, căruia oportunismul i-a fost străin, neînţeles nu numai de reprezentanţi ai autorităţilor, de privilegiaţi care îi menţineau pe români într-o stare de inferioritate, dar şi de unii dintre conaţionalii săi. În această privinţă, G.Bariţiu, care s-a simţit de timpuriu atras de personalitatea lui, relata că fiind „copilandru şi ca junişor” auzea adesea pe mulţi dintre contemporani conversând despre triumvirii Şcolii Ardelene, „cu care ocazie unii, susţinea că Gheorghe Şincai ar fi fost român prea peste măsură înfocat, că prea voia să întoarcă lumea cu degetul, că se încerca să răstoarne legile barbare ale ţării el singur cu umeri ca de un titan, că mai în scurt semăna adesea unui om, carele s-ar încerca să spargă pereţii cu capul propriu, fără ca să stea un moment la îndoială despre rezultat”.[12]

Prima biografie, succintă, a polihistorului iluminist despre care avem cunoştinţă, însoţită de informaţii despre ***Hronică***, îi aparţine episcopului greco-catolic de la Oradea Samuil Vulcan, la curtea căruia învăţatul fusese găzduit un timp, şi era inclusă într-o scrisoare adresată lui Ioan Maiorescu, discipol al Şcolii Ardelene, pe când acesta studia teologia la Pesta (1830-1835).[13]

---

[10] Prof. Ion Nicola, **Bibliotecile şcolii şi bisericii Ionaşcu, din Slatina, la jumătatea secolului al XIX-lea,** în **Târgovişte, cetate a culturii româneşti,** Ed. Litera, Bucureşti, 1974, p.481.

[11] N.Iorga, **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,** (ediţie îngrij. de G.Penelea), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p.356.

[12] **Gheorghe Şincai şi numele de român**, în **Viaţa şi ideile lui George Bariţiu.** Studiu şi antologie, (de Radu Pantazi), Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, p.231.

[13] N. Bănescu, şi V.Mihăilescu, **Ioan Maiorescu.** Scriere comemorativă cu prilejul centenarului naşterii lui 1811-1911, Bucureşti, 1912, p.486 şi 491. Scrisoarea a ajuns în posesia lui Olteanu din Veza. I. Maiorescu se referă la această scurtă biografie în epistolele adresate lui G.Bariţiu, din Iaşi, la 15 iulie 1843 şi din Craiova, la 29 octombrie 1843, într-un moment în care părintele Gherman Vida, editorul unui volum al **Hronicii**, îi solicitase să alcătuiască „o biografie a lui Şincai”, **Ibidem**, p.486.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Cea dintâi biografie cunoscută a lui Gh.Şincai, de fapt o evocare ce cuprindea şi câteva date despre viaţa acestuia, îi aparţine moldoveanului Mihail Kogălniceanu, căruia dascălul său particular, maramureşeanul Gherman Vida îi transmisese desigur şi admiraţia pentru opera istorică a marelui pribeag.[14] Publicată în ***Arhiva românească*** şi în ***Dacia literară*** de la Iaşi (1840-1841),[15] ea remarca strădania nemuritorului Şincai, în întreaga sa existenţă, de a aduce naţiunea română într-o stare mai fericită, şi insista asupra operei sale de istoric: „Şincai adună cea mai mare colecţie de documenturi româneşti care putu fi vreodată, alcătuită din mai mult de 30 de tomuri in folio" şi aprecia ***Hronica*** în termenii cei mai elogioşi, aşezând-o la temelia unei istorii naţionale.

Elogioasa evocare a cărturarului i-a produs o puternică impresie lui G.Bariţiu, care încă din 1839 îndemna în ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură*** la alcătuirea biografiei corifeilor Şcolii Ardelene, „Petru Maior, Şincai, Clain".[16] Apelul a avut ecou, la redacţia periodicului braşovean fiind trimise ***Trei manuscrise pentru G.Şincai***, de la T.Cipariu, dr.Vasile Popp şi un anonim din jurul Orăzii-Mari .[17] Bariţiu a publicat integral biografia scrisă

---

[14] Vezi Al.Zub, **Milhail Kogălniceanu istoric,** Ed. Junimea, Iaşi, 1974, p.41-42.

[15] **Dacia literară**, supt. redacţia lui Michail Kogălniceanu, (ediţie de Maria Platon), Bucureşti Ed. Minerva, 1972, p.217-221. M. Kogălniceanu s-a referit la Şincai şi la scrierile sale cu conţinut istoric şi filologic de numeroase ori. **Urme de Catichis et de Singelul Neofit,** în **Alăuta românească,** 1837-1838, (ediţie de C. Oprişanu), 1970, Ed. Minerva, p.168. **Moldau und Wallachei, Romäniche oder Wallachische Sprache und Literatur,** Berlin, ian. 1837. Tânărului aflat atunci la studii în Germania îi „scapă din memorie" numele istoricului, dar se referă la **Hronică**, al cărui text încă nu-l cunoştea, afirmând că „se zice a fi un cap de operă de scriere istorică", Mihail Kogălniceanu, **Texte social-politice alese**, Ed. Politică, Bucureşti, 1967, p.87. Şi în **[Cronica unui discurs despre istoria culturii şi a literaturii române]** din 1839 menţionează **Hronica** la care Şincai a lucrat „timp de treizeci de ani", care „cuprinde toate faptele şi gestele naţiunii române ", o lucrare „imensă de erudiţie". **Documente şi manuscrise literare,** vol.II, (editori Paul Cornea şi Elena Piru), Ed. Acad. R.S.R., 1969, p.218; vezi şi p.223. Peste câţiva ani, în **Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională în Academia Mihăileană, rostit în 24 noiembrie 1843,** M.Kogălniceanu, referindu-se la Samuil Clain şi Gheorghe Şincai, aprecia că viaţa acestora „n-au fost decât o lungă luptă şi o întreagă jertfă pentru patrie". Cornelia Bodea**, 1848 la Români**, vol.I. O istorie în date şi mărturii, Ed.Enciclopedică, Bucureşti, 1998, p.213.

[16] **Foaie pentru minte, inimă şi literatură,** II, nr.13, 26 martie 1839, p.97, n.

[17] **Ibidem**, IV, nr.47, 23 noiembrie 1841, p.370-374. Vezi şi Iosif Pervain, **op. cit.**, p.91.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

de învăţatul blăjean, pe baza informaţiilor oferite chiar de Şincai în ***Elegia XXV*** din antologia ***Orodias,*** alcătuită de Ladislau Nagy de Peretsen. [18]

Dr.Vasile Popp, medicul polihistor din Zlatna, cunoştea şi el biografia „acestui nemuritoriu literatoriu şi patriot", care „scripsit inter dolores et aerumnas" (a scris în dureri şi chinuri), şi regreta că prin textul trimis ***Foii pentru minte, inimă şi literatură*** nu-i putea înălţa „un monument mai strălucit", dar avea convingerea că „Cel mai mare şi mai strălucit monument pentru răposatul va fi acela care i-l va rădica, prin tipărirea ***Hronicei românilor"***, părintele Gherman de la Iaşi, „Un monument care, în naţia românească, în veci, a amândurora dulcea aducere de aminte va păstra". [19]

Tot pe atunci, un anume S.B. din Seghedin cântă ***Lauda divului hronic român Gheorghie Sincai de Şinca şi tânguirea românimei după dânsul***[20]**,** iar avocatul I.G.Moldovan remarca în ***Gazeta de Transilvania*** zelul naţional care a însufleţit truda Şcolii Ardelene, care a relevat poporului român originile sale, trezindu-i demnitatea şi mândria naţională: „Petru Maior, Clain, Şincai […], învăpăiaţi fiind de râvna naţională, ne-au dus până la tulpina şi izvorul de unde ne tragem, adecă ne-au pus în stare de a ne cunoaşte pe noi înşine şi a ne preţui naţionalitatea".[21]

După câţiva ani, Al.Papiu Ilarian, student la Blaj, copia un volum de acte originale privind biografia istoricului, îndeosebi referitoare la relaţiile cu episcopul gr.cat. Ioan Bob, pus la dispoziţia sa de arhivarul Ioan Turcu.[22] Tot pe atunci, dacă e să-i dăm crezare lui Iosif Vulcan, Papiu a învăţat de la tatăl său ***Hronica*** lui Şincai[23] şi a ajuns la cunoştinţa gramaticii ***Elementa...***, din care se va inspira în disertaţia ***Limba românească***, publicată în revista manuscrisă ***Diorile pentru minte şi inimă*** (1846).[24]

---

[18] Ţ [Timotei Cipariu], **Domnule redactor!,** în **Foaie pentru minte, inimă şi literatură,** IV, nr.42, 19 octombrie 1841, p.329-336.

[19] **George Bariţ şi contemporanii săi,** vol.V, (coord. Ştefan Pascu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1981, p.54-55.

[20] Gabriel Ştrempel, **Catalogul manuscriselor româneşti,** vol. III, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1987, p.191

[21] **Gazeta de Transilvania,** V, nr.34, 1842, p.134. I. Pervain, **op.cit**., p.91.

[22] Timotei Cipariu. **Corespondenţă primită,** (ediţie îngrij. de Liviu Botezan, Ioana Botezan şi Ileana Cuibuş), Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1992, p.489-490.

[23] **A.Papiu Ilarian,** în Iosif Vulcan, **Publicistică**, II (ediţie de L.Drâmba), Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p.86.

[24] Vezi şi Victor V. Grecu, **Studii de istorie a lingvisticii româneşti,** Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1971, p.52.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Începuse, între timp, după cum s-a putut constata, şi o evaluare a activităţii şi a meritelor învăţaţilor iluminişti transilvăneni. În această privinţă, aprecieri definitorii au formulat personalităţi de peste Carpaţi, unde memoria, ideile şi spiritul naţional şi patriotic al Şcolii Ardelene au fost transmise şi perpetuate de Gheorghe Lazăr, dascălul transilvănean ajuns profesor la Colegiul Sf. Sava. Un elev al său, Ion Heliade Rădulescu, la formarea personalităţii căruia a contribuit şi studiul timpuriu al operelor corifeilor Şcolii Ardelene, între care Gh.Şincai,[25] în ***Precuvântare*** la ***Filosofice şi politice prin fabule învăţături morale*** de Dimitrie Ţichindeal, se referă la aceştia, ca la nişte bărbaţi „ce au slujit naţiei române şi s-au jertfit pe sineşi folosului obştesc". În acelaşi timp, el îndeamnă tânăra generaţie să le citească operele pentru a-şi cunoaşte limba şi tradiţia istorică, care, urmată, îi deschidea un viitor strălucit: „Citiţi, tinerilor, pe Paul Iorgovici, Petru Maior, Ţichindeal, Şincai… şi veţi învăţa într-înşii şi limba voastră şi ceea ce au fost moşii voştri şi ceea ce veţi putea fi de veţi urma învăţăturile lor. Aceştia toţi au fost jertfa închinării lor întru slujba naţiei. Şi moartea lor poate fi o vecinică dovadă a înaltei lor solii şi a împlinirei ei cu desăvârşire".[26]

Aprecierea lui I. Heliade Rădulescu, era confirmată de Ion Ghica, în articolul ***Ochire asupra ştiinţelor***, în care, după ce arăta că Gh. Lazăr „era din şcoala lui Petru Maior, Şincai, Samuil Klain şi altor bărbaţi", reafirma aportul acestora la renaşterea naţională şi rolul lor de pionierat în ştiinţa şi cultura românească: „noi, românii, le suntem datori cu deşteptarea noastră. Ei ne-au dat cea dintâi impulsie şi de la ei avem lucrările cele mai însemnate asupra limbii naţionale şi cele mai anevoie cercetări asupra istoriei neamului, în sfârşit de la ei începutul luminilor noastre, care este totdeauna pasul cel mai greu de făcut".[27]

Un indiciu cert al valorii şi preţuirii lucrărilor lui Gheorghe Şincai îl constituie răspândirea acestora. Deşi nu dispunem deocamdată decât de date incomplete, este evident că opera tipărită a învăţatului iluminist a cunoscut o

---

[25] Radu Tomoioagă, **Personalităţi şi tendinţe în perioada paşoptistă,** (ediţie îngrij. de Vasile Vetişanu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1978, p.84.

[26] Dimitrie Ţichindeal, **Filosofice şi politice prin fabule învăţături morale**, ed. a II-a, Bucureşti, 1838, p.XII.

[27] **Foaie ştiinţifică şi literară,** I, nr.26, 9 iulie 1844, p.202. Vezi şi afirmaţiile lui Petrache Poenaru, că Gh.Lazăr, care „a deschis românilor cartea ştiinţei şi preţuirei de limba şi naţionalitatea lor", în prelegerile sale evoca „avântul ce au dat limbei române în cultura ei" „Văcăreştii, Petru Maior, Şincai şi alţi apostoli ai regenerării românilor". P.Poenaru, **Gheorghe Lazăr şi şcoala română** (1871), în **Discursuri de recepţie la Academia Română**, (ediţie îngrij. de Octav Păun şi Antoaneta Tănăsescu), Ed. Albatros, Bucureşti, p.12.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

largă diseminare, în toate provinciile locuite de români, începând cu ***Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*** (Viena, 1780), semnată alături de Samuil Micu şi publicată în ediția de la Buda, din 1805, doar sub numele său, „ale cărei exemplare au fost aşa de mult vândute – după cum afirma însuşi Şincai – încât nu se mai află nici unul de vânzare"[28]. Numai directorul şcolar de la Oradea şi prietenul său Ioan Corneli, a primit de la autor din această ediţie şi a difuzat 100 de exemplare, în zona Oradiei.[29]

Manualele elaborate de învăţatul iluminist „pentru folosul şi procopseala" şcolilor româneşti, au avut, de asemenea, o largă răspândire şi au

---

[28] **Prefaţă către cititor**, la ediția din 1805. Vezi Samuil Micu – Gheorghe Şincai, **Elementa linguae daco-romanae sive valachicae,** (Studiu introd., traducerea textelor şi note de Mircea Zdrenghea), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p.117; Exemplare ale **Elementelor…** s-au aflat în posesia lui Samuil Vulcan, Iacob Mureşanu de la Braşov, Chiril Ţopa, vicarul Haţegului, I.E. Buczy, profesor gimnazial din Alba-Iulia, familiei Ştefănică din Beiuş, cu înaintaşi în corpul profesoral al Liceului „Samuil Vulcan", care a intrat în posesia Bibliotecii Judeţene „Gh.Şincai" din Oradea. A.Papiu Ilarian, **Viaţa, operele şi ideile lui George Şincai din Şinca**, Bucureşti, 1869, p.86; Grigore Ploeşteanu, Vasile Dobrescu, **Personalitatea şi opera lui Samuil Micu în conştiinţa posterităţii (până la unirea din 1918)**, în **Studia Univ. Babeş-Bolyai**, **Historia**, 1983, p.48-49; Constantin Mălinaş, **Catalog de carte românească veche**, 1643-1830, Ed. „Mihai Eminescu", Oradea, 1993, p.72.

[29] Constantin Mălinaş, **Contribuţii la istoria iluminismului românesc din Transilvania**, **Ioan Corneli 1772-1848,** Oradea, 2003, p.56. Samuil Vulcan, Petru Maior, dr. Vasile Pop, V.A. Urechea, Simion Mangiuca, un învăţător necunoscut din Bara de lângă Lugoj, Biblioteca Naţională de la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti, dar şi bibliotecile Teleki din Târgu-Mureş şi Brukenthal de la Sibiu, sunt doar câţiva dintre posesorii celebrei gramatici; Florian Dudaş, **Cărţile româneşti din Biblioteca lui Samuil Vulcan (Catalogul din 1829-1830),** în **Crisia,** IX, Oradea, 1979, p.401; Petru Maior, **Scripta minora,** p.355; Eva Mârza, Iacob Mârza, **Iluminism şi romantism la Vasilie Popp (O listă de cărţi din 1842)**, în **Cultură şi societate în epoca modernă,** (vol. îngrijit de Nicolae Bocşan, Nicolae Edroiu, Aurel Răduţiu), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p.226; G.Hâncu, **Cartea românească veche în Biblioteca V.A.Urechea**, Galaţi, 1965, p.74; **Consignaţiune despre cărţile aflătoare în Biblioteca S. Mangiuca donată Asociaţiunei Transilvane pentru literatura şi cultura poporului român,** la Arhivele Naţionale. Direcția Județeană Sibiu, **Fond Astra**, nr..290/891, f.13-16; Augustin Z.N.Pop, **Bibliografia românească veche, operă de colaborare naţională,** în **Studii şi cercetări de bibliologie,** III, 1960, p.241; dr. Iacob Radu, **Pagini de istorie. Episcopul Samoil Vulcan şi biserica neunită** (II), în **Cultura creştină,** X, nr.12, dec. 1921, p.342; **Bibliothecae Samuelis com. Teleki de Szék,** Pars Quinta (curam gerebat Anikó Deé Nagy), Budapestini-Novi Fori Siculorum, MMII, p.77; Constantin Pascu, **Cartea românească veche în Biblioteca Brukenthal,** Sibiu, 1976, p.69.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

fost utilizate decenii de-a rândul. Din manualul de gramatică latină ***Prima principia latinae grammatices ad usum scholarum valachico-nationalium*** (Blaj, 1783), important şi pentru încercarea autorului de a pune bazele terminologiei gramaticale româneşti, „şi io am învăţat", mărturiseşte Timotei Cipariu, referindu-se la anii 1814-1815.[30] Despre ***Catehismul cel Mare cu întrebări şi răspunsuri*** (Blaj, 1783), tipărit cu litere chirilice, profesorul blăjean afirma în 1866 că şi „până acum a rămas în şcoale;[31] precum şi una ***Arithmetică*** tot asemenea", referindu-se la ***Îndreptare către arithmetică***[32] (Blaj,1785), una din primele cărţi privind acest domeniu din literatura didactică românească. O largă întrebuinţare au avut abecedarele

[30]T.Cipariu, **Principia de limba şi de scriptura,** ed.II-a, revăzută şi înmulţită, Blaj, 1866, p.316, n.2. Exemplare ale acestei lucrări s-au aflat în posesia episcopului Samuil Vulcan, a canonicului Ioan Corneli, a unui anume Michael Dants (în anul 1820), (sau cel puţin l-a citit), ulterior trecând în proprietatea lui Onisfor Ghibu, a lui Ioan Micu Moldovan, având semnătura posesorului în anul 1848, pentru că în 1797 aparţinuse lui Körösi, a Bibliotecii Colegiului unitarian din Cluj, etc. Florian Dudaş, **st.cit.,** p.401; Constantin Mălinaş, **op.cit**., p.307; Milda Burcin, **Cărţi pedagogice de patrimoniu din fondul Onisifor Ghibu al Bibliotecii Centrale Pedagogice,** în **Valori bibliofile din patrimoniul cultural naţional. Cercetare şi valorificare,** Bucureşti, 1983, p.118; T.Furdui, **Tipărituri româneşti vechi, blăjene, aflate în fondul colecţiilor speciale ale Bibliotecii Academiei, Filiala Cluj Napoca,** în **Apulum,** XVII, 1979, p.378-380. Nu ştim cum a ajuns **Prima principia…** la cunoştinţa lui Ianache Văcărescu, constituind unul din izvoarele gramaticii lui din 1787. Vezi Cornel Cîrstoiu, **Ianache Văcărescu**, **Viaţa şi opera**, Ed. Minerva, 1974.

[31] Manualul i-a fost cunoscut lui dr. Vasile Popp, care îl menţionează, împreună cu **Îndreptare către arithmetică**, în **Disertaţie despre tipografiile româneşti în Transilvania şi învecinatele ţări de la începutul lor până la vremile noastre**, Sibiu, 1838, p.132. Exemplare ale cărţii au posedat Timotei Cipariu (două), unul procurat de la Dumitru Păcurariu din Cheţani (jud.Mureş), al doilea de la canonicul Ştefan Boer, Ioan Vancea, Biblioteca Centrală arhiediecezană de la Blaj, de unde a ajuns în Biblioteca Academiei, Filiala Cluj-Napoca ş.a. T.Furdui, **st.cit.**, p.378-380.

[32] T.Cipariu, **Principia de limbă şi de scriptură**, Blaj, 1866, p.316, 317, n.3. Pe o **Îndreptare …** se află semnăturile lui Hermann Ioan de pe Someş şi Santa Gyorgye. T. Furdui, **st.cit.**, p.377. Manualul de aritmetică s-a aflat în bibliotecile lui Ioan Corneli, Grigore Creţu, în Biblioteca Colegiului Sf. Sava etc. Constantin Mălinaş, **Contribuţii la istoria iluminismului românesc…**,.p.307. Exemplarul din Biblioteca „Grigore Creţu" a ajuns la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj. Elena Mosora, Doina Hanga, **Catalogul cărţii vechi româneşti din colecţiile BCU „Lucian Blaga" Cluj, 1561-1830**, 1991, p.110.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

A.B.C. sau Alphavit pentru folosul şi procopseala şcoalelor celor normăleşti a neamului românesc (Blaj, 1783) ***şi A.B.C. sau Bucavnă spre folosul şcoalelor niamului românesc*** (Sibiu, 1783), care vor fi reeditate.[33] Iar ***Povăţuire către economia de câmp*** (Buda, 1806), tradusă pentru folosul „tuturor românilor", a răspuns unor reale necesităţi, legate de o exploatare agricolă modernă.[34] Între timp, Şincai publicase o altă lucrare de interes, în care erau abordate probleme de limbă, ***Epistola Giorgii Şinkai de eadem ad. spectabilem et clarissimum virum ad. Ioannem de Lipszky*** (Buda, 1804).[35] Şi volumul ***Orodias*** (Oradea-Mare, 1804), scos de Ladislau Nagy de Peretsen, care cuprinde ***Elegia XXV***, a ajuns în posesia unor cărturari români.[36] Prin intermediul ***Calendarului de la Buda*** (1808 şi 1809) au devenit cunoscute şi fragmente din opera capitală a lui Şincai, ***Hronica românilor***[37], atrăgând neîntârziat atenţia, după cum constatăm din cuvântul lui Ioan Barac, dascălul ortodox din Braşov, ce precede ***Istoria prea frumosului Arghir şi a prea***

---

[33] Vezi despre acestea, Onisifor Ghibu, **Din istoria literaturii didactice româneşti,** (ediţie îngrij. de Octav Păun), Ed. didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1975, p.60-62; vezi şi Nicolae Albu, **Istoria învăţământului românesc din Transilvania până la 1800**, Blaj, 1944, p.263.

[34] Un exemplar deţinea Samuil Vulcan şi a fost împrumutat cititorilor din oraş şi din ţinut. Din mărturia de pe foaia de titlu a cărţii, aflată în Biblioteca Episcopiei Ort. Române din Oradea, rezultă că aceasta a fost „Dăruită de Episcopul Samoil pe sama pruncilor din Vălani" (Bihor). Florian Dudaş, **st.cit.,** p.414-415.

[35] **Epistola… ad Ioannem de Lipszky** se găsea în biblioteci din Beiuş, la Seminarul din Blaj, la Bara, în posesia lui Tadeus Haşdeu şi de la acesta la B.P.Haşdeu, V.A.Urechia, Sever Dan ş.a. Augustin Z.N.Pop, **st.cit**., p.241; T.Cipariu, **op.cit**., p.316, n.5. Exemplarul lui B.P.Haşdeu a fost donat Bibliotecii din Iaşi. M.Bodinger, **Cartea românească veche în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi**, Catalog adnotat, vol II, Iaşi, 1976, p.228. Lucrarea lui V.A. Urechia a fost donată Bibliotecii din Galaţi care-i poartă numele. G.Hâncu, **Cartea românească veche în Biblioteca „V.A.Urechia"**, Galaţi, 1965, p.74. Sever Dan şi-a oferit exemplarul Bibliotecii „Astra" din Sibiu. Elena Dunăreanu, **Cartea cu autograf în colecţiile Bibliotecii „Astra" din Sibiu,** în **Târgovişte cetate a culturii româneşti,** p.390.

[36] Isidor Alpini şi Nifon Bălăşescu. Un exemplar al antologiei se afla şi într-o bibliotecă din Oradea. **Archiv pentru istorie şi filologie**, nr.XIII, 15 martie 1868, p.247; A.Papiu Ilarian, **op.cit**., p.106; Constantin Mălinaş **Catalog de carte românească veche, 1643-1830**, Ed. „Mihai Eminescu", Oradea, 1993, p.84.

[37] Un exemplar din **Calendarul de la Buda** pe 1808 s-a aflat în posesia lui Al.Papiu Ilarian, iar cel pe 1809 în proprietatea lui T.Cipariu. A.Papiu Ilarian, **op.cit.**, p.23, n.8 şi 9 şi p.120.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

frumoasei Elena (Braşov, 1809), care s-a folosit de informaţia istorică oferită de autorul ei. [38]

Publicată doar fragmentar, ***Hronica românilor*** a fost studiată după manuscrisul aflat în posesia episcopului Samuil Vulcan. Bihoreanul Petru Mărcuţ o copiază, în anii 1821-1822 şi prin 1824[39], iar teologul Mihai Nagy din Sătmar viitor profesor, canonic şi inspector şcolar, o cercetează şi el cu atenţie.[40] În timpul studiilor la Oradea, citeşte copia manuscrisă a ***Hronicii,*** „fruct cu aromă aşa delicată", viitorul ei editor**,** Al.Gavra.[41] Părţi dintr-o copie foarte îngrijită a operei lui Şincai au fost găsite între hârtiile boierului muntean Nicolae Glogoveanu, care a avut legături cu Tudor Vladimirescu.[42]

Având în vedere valoarea ei, încă din timpul vieţii învăţatului s-au manifestat preocupări pentru publicarea acestui tezaur de informaţii privind istoria românilor, înfăţişată în strânsă legătură cu „a altor neamuri". În anul 1808, boierul Ştefan Marcella din Moldova l-a asigurat pe Şincai că vrea să o tipărească pe spesele sale.[43] Şi Damaschin Bojincă intenţiona să achiziţioneze şi să publice ***Hronica,*** cerându-i în această privinţă sfaturi episcopului Samuil Vulcan.[44] Au urmat alte iniţiative care nu s-au realizat însă decât parţial.[45]

Încă mai înainte, în 1817, Moise Nicoară îl rugase pe Samuil Vulcan, posesorul manuscrisului ***Hronicii***, să-i descrie şi să-i trimită locurile mai însemnate şi „de folos" în „lucrul nostru", în acest caz fiind vorba de revendicarea unui episcop român în eparhia ortodoxă a Aradului, mai târziu îndemnându-l pe Al.Gavra să dea prioritate în planul său editorial de tipărire de cărţi româneşti lucrărilor de istorie ale lui Şincai şi Maior.[46]

---

[38] **Şcoala Ardeleană**, I, (ediţie critică de Florea Fugariu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1973, p.758, n.**a.**, p.758.

[39] A.Papiu Ilarian, **op.cit.,** p.58, n.2; Iosif Pervain, **op.cit.,** p.87.

[40] Vezi şi **Timotei Cipariu. Corespondenţă primită,** (ediţie îngrij. de Liviu Botezan, Ioana Botezan şi Ileana Cuibuş), Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1992, p.489, n.2.

[41] G.Potra, V.Curticăpeanu, **Istoricul tipăririi şi difuzării Cronicii lui George Şincai**, în **Anuarul Inst.Ist.Arheol.,** Cluj, XVI, 1973, p.87.

[42] N.Iorga, **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria,** (ediţie îngrij. de Georgeta Penelea), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p.382.

[43] Nic. Densuşianu, **Cercetări istorice în arhivele şi bibliotecile Ungariei şi ale Transilvaniei**, Bucureşti, 1880, p.109.

[44] Nicolae Bocşan, **Contribuţii la istoria iluminismului românesc,** Ed. Facla, Timişoara, 1986, p.283.

[45] Vezi Iosif Pervain, **op.,cit.**

[46] Cornelia Bodea, **Moise Nicoară**, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2001, p.172.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Despre importanţa operei s-a pronunţat în termeni elogioşi, exprimându-şi regretul că ea n-a fost încă editată, Florian Aaron, transilvăneanul ajuns profesor la Colegiul „Sf. Sava", în ***Idee repede de Istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti***, afirmând că Gh.Şincai „alcătui hronica tuturor românilor din toate părţile Daciei şi veni cu întocmirea ei până în zilele sale. Lucrul acesta este un ce colosal pe care numai o răbdare eroică a putut fi în stare de-al săvârşi; pagubă însă nesocotită este că şi acest monument nepreţuit al naţiei rumâneşti întregi nu s-a tipărit încă; este însă nădejde că râvna naţională a tuturor rumânilor nu-l va lăsa să se prăpădească".[47] La Iaşi, M.Kogălniceanu scria că: „Hronica lui Şincai este un lucru atât de mare, atât de preţios, încât cuvintele îmi lipsesc spre a-mi arăta mirarea […] şi nu stau la îndoială de a zice că, cât hronica aceasta nu va fi publicată, românii nu vor avea Istorie".[48] Şi tot profesorul moldovean, constatând – în ***Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*** rostit în 24 noiembrie 1843 la Academia Mihăileană – lipsa unei istorii complete şi sistematice despre români, afirma că aceasta „ni s-ar putea îndeplini prin nepreţuitele uvrajuri a lui Samuil Klein şi a lui Gheorghe Şincai […].[49] Ulterior, revenind cu o apreciere judicioasă, susţine, în ***Fragments tirés des chroniques Moldaves et Valaques*** (1845), că ***Hronica*** este o „operă remarcabilă de erudiţie şi răbdare", ce nu putea fi socotită o simplă cronică întrucât trata materia „metodic şi colectiv" [50]. De altfel, intenţiona să includă o parte din lucrarea lui Şincai în proiectata colecţie de cronici ***Scriptores, rerum rumanicarum sive valachicarum***.[51]

În consens cu opinia exprimată de Kogălniceanu, G.Bariţiu afirma că fără Şincai „românii n-ar avea istorie".[52]

Interesul deosebit cu care era aşteptată tipărirea integrală a ***Hronicii***, destinată să-i lumineze pe români în privinţa trecutului lor şi să le revigoreze astfel conştiinţa naţională şi patriotismul, este reflectat concludent şi în scrisoarea adresată de Mihail Ghica, banul Ţării Româneşti, episcopului Samuil Vulcan, în 1836: „Aşteptăm cu mare bucurie eşirea din tipar a Istorii lui Şinkcai, şi ca să o vedem mai curând săvârşită şi citită de mai mulţi români, spre

---

[47] F.Aaron, **Idee repede de Istoria prinţipatului Ţării Rumâneşti,** tom I, Bucureşti, 1835, p.XVI.

[48] **Dacia literară**, (ediţie de Maria Platon), Bucureşti, Ed. Minerva, 1972, p.217-221.

[49] Cornelia Bodea, **1848 la Români**, p.218.

[50] Al. Zub, **Mihail Kogălniceanu** istoric, Ed.Junimea, Iaşi, p.460.

[51] **Ibidem**, p.454.

[52] **Foaie pentru minte, inimă şi literatură**, IV, nr.47, 23 noiembrie 1841, p.370-371.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

a lor luminare", omul politic muntean fiind dornic „ca să vadă […] fieşcare rumân nobila sa origină şi înaltele fapte ale strămoşilor".[53]

Dintre proiectele de publicare a ***Hronicii***, se realizează tipărirea ei parţială, la Iaşi, în anul 1843, de către Gherman Vida, şi ediţia, apărută la Buda, în anul 1844, tot incompletă, a profesorului arădean Al.Gavra. La aceasta s-au înscris, cu sprijinul ministrului de Interne al Ţării Româneşti, Barbu Ştirbei, 1100 de prenumeranţi, încă câteva sute de abonaţi fiind făcuţi de către pitarul Hristache Ioanid, şi a fost tipărită în cel puţin 3000 de exemplare .[54] Dintre acestea, 700 au fost trimise numai lui G.Bariţiu, pentru cititorii ***Gazetei***, şi tot atâtea lui Hristache Ioanid la Bucureşti, altele răspândindu-se la Iaşi şi Cernăuţi. Al.Papiu Ilarian afirmă că, de când sunt românii, „atâţia nu s-au prenumerat la o carte şi cu atâta sete", ca la „renumitele opere ale lui Şincai e Klain", ***Hronica*** fiind un „op gigantic – cea dintâi istorie a toată românimea".[55]

Opera istorică a lui Şincai, după cum a afirmat Pompiliu Teodor, „a stat la baza definirii istoriografiei romantice româneşti"[56], înrâurirea ei regăsindu-se în scrierile principalilor reprezentanţi ai acestui curent. Apariţia ***Hronicii***, chiar şi parţială, a stimulat iniţiativa editării unor reviste destinate publicării de surse, cât şi elaborarea de lucrări, cărora le oferea o bază documentară.

M.Kogălniceanu, tipărise la Iaşi, în 1841, ***Arhiva românească,*** în care apărea şi evocarea lui Gheorghe Şincai. Din 1845, acelaşi istoric începea să publice ***Letopiseţele Ţării Moldovii***, arătând preferinţă surselor narative.[57] La Bucureşti, ***Hronica românilor*** i-a oferit lui Nicolae Bălcescu argumentul de a sublinia – în ***Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor,*** cu care se deschide ***Magazin istoric pentru Dacia***, editat împreună cu August Tr. Laurian, din 1845 – importanţa aceloraşi surse, îndeosebi a cronicilor străine, ca izvoare ale istoriei noastre, indicând cititorului „să vază citaţiile vestitei cronici a lui Gheorghe Şincai".[58] De altfel, propunându-şi să valorifice critic referinţele privitoare la Dacia şi la istoria poporului român din scrierile unor autori străini, noua publicaţie se înscria în direcţia de cercetare ilustrată

---

[53] Dr. Iacob Radu, **Pagini de istorie. Episcopul Samuil Vulcan şi biserica neunită** (II), în **Cultura creştină**, X, nr.12, dec.1921, p.341.

[54] G.Potra, V.Curticăpeanu, **st.cit**., p.90-91.

[55] Al.Papiu Ilarian, **Istoria românilor din Dacia Superioară**, tom I, ed.II-a, Viena, 1852, p.219.

[56] Pompiliu Teodor, **op.cit.,** p.65.

[57] Al.Zub, **op.cit,** p.455.

[58] **Magazin istoric pentru Dacia,** tom. I, Bucureşti, 1845, p.5.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

strălucit de Şincai.[59] Continuator al Şcolii Ardelene, A.Tr.Laurian, coeditorul revistei, va avea o importantă contribuţie la prima publicare integrală a ***Hronicii*** şi va alcătui şi o biografie a autorului ei. În Transilvania, deja mai înainte, dr. Vasile Popp alcătuise, în prelungirea colecţiei de izvoare a lui Şincai, un ***Diplomatariu românesc***, ce cuprindea documente medievale româneşti şi latineşti din ţările române.[60]

În aceeaşi ani, au apărut scrieri care au utilizat ***Hronica românilor*** ca sursă de informaţii istorice. Gheorghe Săulescu, fostul profesor de istorie şi filologie al Academiei Mihăilene, publicând o primă parte a proiectatei sale lucrări ***Privire asupra stării politice, religioasă, literară şi legislativă a ţărilor cuprinsă în Dacia den învechime până astăzi***, alcătuieşte „hronoligia celor mai interesante date de la discălecarea coloniilor romane", pentru primul mileniu al e.n. după opera lui Şincai, din care preia uneori, selectiv, fraze întregi.[61] Iar elevul său, Ioan Albineţ, profesor la aceeaşi instituţie de învăţământ din capitala Moldovei, s-a folosit de ***Hronică*** în ***Manual de Istoria Principatului Moldavei***.[62] În epoca Vormärzului românesc, şi încă multă vreme după aceasta, nu se înregistrează însă nici o operă de amploarea celei alcătuite de iluministul transilvănean.

Gh.Şincai, ca şi ceilalţi reprezentanţi ai Şcolii Ardelene, au exercitat o înrâurire asupra generaţiei paşoptiste şi prin preocupările lor, esenţialmente de factură iluministă, de ridicare prin ştiinţă şi cultură a poporului român. La 1848 reveneau astfel în memorie cele 300 de şcoli „fundate de Şincai", la care se referă Ioan Axente Sever, într-o scrisoare adresată din Bucureşti, la 28 martie (9 aprilie) 1848, lui G.Bariţiu.[63] Paşoptiştii vor da o expresie pregnantă unor asemenea preocupări, prin revendicarea instituţiilor de învăţământ, indispensabile progresului cultural-ştiinţific. După cum, cererea de utilizare a literelor (a alfabetului latin), provenind din aceeaşi moştenire, se regăsea în ***Proclamaţia de la Islaz.***[64]

---

[59] Vezi şi Ilie Popescu Teiuşan, Vasile Netea, **August Treboniu Laurian. Viaţa şi activitatea sa**, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1970, p.57-58.

[60] Eva Mârza, Iacob Mârza, **st.cit.,** p.50; vezi şi Mircea Popa, **Contribuţii la cunoaşterea operei manuscrise a doctorului Vasile Popp,** în **Biblioteca şi cercetarea,** VIII, 1984, p.172-174.

[61] Vasile Cristian, **Istoriografia paşoptistă**, Ed. Univ. „Al.I.Cuza", Iaşi, 1996, p.135.

[62] **Ibidem**, p.148.

[63] **Revoluţia de la 1848-1849 din Transilvania**, vol. I, (sub red. acad. Şt. Pascu, V.Cheresteşiu), Ed. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1977, p.375.

[64] Textul acesteia, la Cornelia Bodea, **op.cit.,** p.536.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Se confirmă aşadar, aprecierea de ansamblu că scrierile lui Şincai şi ale celorlalţi corifei ai Şcolii Ardelene au constituit unul din izvoarele ideologice ale revoluţiei de la 1848, care a încorporat în programul ei idei promovate de aceasta[65].

Simbolic, aportul său la ridicarea poporului român este reflectat de faptul că, potrivit celei mai noi ipoteze, ***Hronica*** „divinului" istoric a fost sursa de inspiraţie a lui Andrei Mureşanu pentru poezia ***Un răsunet***, cunoscută sub numele ***Deşteaptă-te române!***, publicată în vara anului 1848 şi considerată ***Marseilleza*** românilor.[66]

Nicolae Bălcescu, privind retrospectiv originile evenimentelor care au cuprins Ţările Române, în ***Mişcarea românilor din Ardeal la 1848*** (1851), atribuia Şcolii Ardelene un rol capital în deşteptarea naţională, afirmând: „Ştim toţi cine fură cei dintâi apostoli ai românismului. Cine nu cunoaşte numele glorioase ale lui Iorgovici, Şincai, Chichindel, Clain, Lazar, Petru Maior, carii prin şcoli, prin cultivarea limbei şi a istoriei, puseră stâlpii de temelie ai naţionalităţii române şi propagarea ideii unităţii sale?".[67]

Viaţa, activitatea şi opera lui Gheorghe Şincai continuă să se bucure de interes şi preţuire în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Publicarea integrală a ***Hronicii***, elaborarea primului studiu monografic dedicat iluministului, identificarea manuscriselor şincaiene, stimulează exegeza operei sale, făcând posibilă şi dimensionarea reală a valorii acesteia şi a meritelor lui Şincai. Personalitatea cărturarului, ca şi a celorlalţi corifei ai Şcolii Ardelene, se „istoricizează", devenind o parte componentă a memoriei istorico-culturale a poporului român.

În contextul instaurării regimului neoabsolutist habsburgic în Transilvania, potrivnic studiului istoriei şi manifestării aspiraţiilor libertare, Al.Papiu Ilarian, care ca istoric a pornit îndeosebi de la opera lui Gh.Şincai[68], publică, pe temeiul cercetărilor pe care le-a început încă din anii anteriori revoluţiei, ***Istoria românilor din Dacia Superioară*** (Viena, tom I-II,1851-1852), relevând contribuţia corifeilor Şcolii Ardelene, între care a autorului ***Hronicii***, şi a urmaşilor acestora în redeşteptarea spiritului şi a demnităţii naţionale, în dezvoltarea ideii naţionale la români, pe care o făcea cunoscută

---

65 Vezi şi Paul Cornea, **Originile romantismului românesc**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1972, p.494.

66 Ion Buzaşi, **Andrei Mureşanu**, monografie, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1988, p.96-97.

67 N.Bălcescu, **Opere,** II, (ediţie critică de G.Zane şi Elena G.Zane), Ed. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1982, p.114.

68 Pompiliu Teodor, **op.cit.,** p.174.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

contemporanilor, printr-o operă de largă răspândire. Lucrarea lui Papiu era şi o istorie a ţărănimii din Transilvania scrisă, ca şi de Şincai, autorul primei încercări de istorie socială a românilor transilvăneni, „cu inima sângerândă", în măsură să explice o problematică fundamentală a revoluţiei române de la 1848.[69]

Elita culturală şi politică aştepta cu deosebit interes publicarea integrală a lucrării capitale a lui Şincai, acest „Muratori al românilor". Câteva mărturii sunt relevante. Astfel, dr. Atanasie Şandor, medicul arădean, îi scria lui G.Bariţiu la 27 martie/8 aprilie 1850: „În timpul de faţă foarte mare folos ne-ar aduce acele cronice dacă ar fi edate (opurile Şincai – Klain)"[70], iar Timotei Cipariu, într-o Cuvântare rostită la 11 octombrie 1854, cu prilejul aniversării unui secol de la deschiderea şcolilor din Blaj, adresa retoric întrebarea „Cine nu aşteaptă cu sete ca opurile nemuritoare ale lui Samuil Clain şi Georgiu Şincai, oarecând deplin să iasă la lumină?".[71]

Evenimentul, decisiv pentru receptarea operei istorice şincaiene, a avut loc din iniţiativa şi sub patronajul lui Grigore Al. Ghica, domnitorul Moldovei, care cumpărase manuscrisul lucrării de la Gherman Vida (o copie achiziţionată de călugăr la Viena) şi a dispus ca acest „odor naţional" să fie tipărit „în cel mai înmulţit prin putinţă număr […] spre a se putea răspândi în mâinile tuturora, şi mai ales a junimei, pentru care istoria ţării este cea mai neapărată".[72] Din comisia însărcinată să supravegheze şi să grăbească editarea ei, au făcut parte Alecu Donici, Anastasie Panu, M.Kogălniceanu şi A.Tr. Laurian, numit între timp inspector şcolar general în Moldova. Tipărită prin truda acestuia din urmă, într-o mie de exemplare[73], ***Hronica românilor şi a mai multor neamuri*** (tom I-III, Iaşi, 1853-1854) s-a răspândit, încă din anii premergători Unirii Principatelor, în toate provinciile româneşti.

În pofida timpurilor „furtunoase", după cum le caracteriza Andrei Mureşanu, poetul avea convingerea – exprimată într-o scrisoare adresată de la Sibiu lui G.Bariţiu, la 23 noiembrie 1854, că librarii din localitate vor aduce

---

[69] Vezi Aurel Răduţiu, **Incursiuni în istoriografia vieţii sociale,** Ed. Dacia, Cluj, 1973, p.40-42, 94.

[70] **G.Bariţ şi contemporanii săi**, vol. II, (coord. de Ştefan Pascu, Iosif Pervain), Ed. Minerva, Bucureşti, 1975, p.366.

[71] Timotei Cipariu**, Discursuri**, (ediţie de Ştefan Manciulea şi Ion Buzaşi), Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p.22.

[72] Vezi dispoziţia adresată de domn vornicului Grigore Cuza, şeful Departamentului averilor bisericeşti şi al învăţăturilor publice, din 4 iunie 1853, în Gheorghe Şincai din Şinca, **Hronica românilor şi a mai multor neamuri**, tom. I, Iaşi, 1853.

[73] G.Potra, V.Curticăpeanu, **st.cit.**, p.94.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

„câteva exemplare" şi vor putea fi mulţumiţi acei „bărbaţi puţini" care doreau să-şi procure opere „literare" româneşti".[74] De la Vârşeţ, Nicolae Tincu Velia îi scria aceluiaşi, la 8/20 martie 1855, că „Cronica lui Şincai se întreabă pe aici că pre ce cale s-ar putea căpăta"[75], revenind la 12 octombrie 1856, cu o întrebare ce privea mai multe cărţi, inclusiv a lui Şincai: „oare putem noi bănăţenii spera a le căpăta cândva şi pre ce cale?"[76] La Braşov, s-au vândut mai multe exemplare, după cum îi scria Bartolomeu Baiulescu, la 12/24 august 1861, lui T.Cipariu.[77] Dar larga diseminare a ***Hronicii*** dincoace şi dincolo de Carpaţi, rezultă îndeosebi din frecventa ei citare de către diferiţi autori. A fost solicitată şi de personalităţi străine, ca Vegezzi-Ruscalla[78] şi Emil Picot.[79]

Primele aprecieri la adresa operei istorice, apărută acum integral, au fost deosebit de elogioase, ca aceea a lui Ioan Maiorescu, continuator al Şcolii Ardelene, pe care în anii premergători revoluţiei o apărase de denigrare, care îi scria lui G.Bariţiu în 1855: „Înaintea mea, toţi istoricii români vechi şi cei de acum sunt traducători, copiatori, compilatori, custure, afară de Şincai".[80] Iar C. Hurmuzaki, care a studiat-o şi a intervenit pentru tipărirea ei, o considera un „tezaur naţional".[81]

T. Cipariu reproduce pagini din ***Hronică,*** ca sursă istorică, în ***Acte şi fragmente latine româneşti*** [82], G.Bariţiu, motivând pe considerente de limbă, sub titlul ***Probă de stil şi limbă din cronica lui Gheorghe Şincai,*** în

[74] **George Bariţ şi contemporanii săi**, vol IX, (coord. Ştefan Pascu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1993, p.23.

[75] I.D.Suciu, **Nicolae Tincu Velia (1816-1867). Viaţa şi opera lui**, Bucureşti, 1945, p.290.

[76] **Ibidem**, p.297; vezi şi p.299.

[77] **Arhiva personală Timotei Cipariu. Catalog**, (întocmit de Ioana Botezan şi Alexandru Matei), Bucureşti, 1982, p.144.

[78] Biblioteca Academiei Române, **Ms.rom 1005**, p. 31. Receptării operei lui Şincai de către străini îi dedicăm un studiu aparte.

[79] **Arhiva personală Timotei Cipariu. Catalog**, p.302.

[80] **George Bariţ şi contemporanii săi**, I, (coord. Ştefan Pascu şi Iosif Pervain), Ed. Minerva, Bucureşti, 1973, p.390.

[81] N.Bănescu, **Corespondenţa familiei Hurmuzaki cu Gheorghe Bariţ,** Vălenii de Munte, 1911, p.111. Vezi şi Ilie Luceac, **Familia Hurmuzaki între ideal şi realizare**, (O istorie a culturii româneşti din Bucovina în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea), Ed. Alexandru cel Bun, Cernăuţi, Ed. Augusta, Timişoara, p.139, 186, 211.

[82] T.Cipariu, **Acte şi fragmente latine româneşti**, Blaj, 1855, p.192-217.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Călindariul pentru poporul românesc [83], alte fragmente fiind retipărite în diverse antologii şi manuale, semnate de Aron Pumnul, A.Lambrior ş.a.

Totodată, apariţia unor noi publicaţii specializate pe editarea de surse istorice, prilejuieşte, prin plasarea lor în prelungirea colecţiei de izvoare adunate de Şincai, care a stat la baza alcătuirii ***Hronicii***, menţionarea meritelor sale de pionierat. Astfel, în rândurile ce prefaţau valorosul ***Tezaur de monumente istorice pentru România,*** Papiu arăta că: „Necesitatea unei asemenea colecţiuni, o cunoscu îndată nemuritorul nostru Şincai. Colecţiunea lui de 30 şi mai bine volume manuscrise se pierdu. Importanţa ei se poate judeca după cronica ce ne lăsă”.[84]

Se acordă atenţie şi scrierilor sale cu conţinut lingvistic. T.Cipariu, în continuitatea preocupărilor sale manifestate încă în ***Organul luminării***, analizează sistemul ortografic al lui S.Micu şi Gh.Şincai, precizând contribuţia acestuia la ***Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*** şi remarcând că în ediţia din 1805 el se apropie de ortografia fonetică. În ***Archiv pentru filologie şi istorie*** sunt reproduse şi prefeţele celor două gramatici. [85] Al.Papiu Ilarian stăruie de asemenea asupra gramaticii şi a ***Epistolei lui Şincai către Lipszky,*** republicată în ***Tezaur de monumente istorice pentru România*** [86]. Alecu Russo, în ***Cugetări,*** apărute în ***România literară*** (1855), critic la adresa latinismului şi a etimologismului purist, îl apreciază pe Şincai, pentru apropierea sa de limbajul poporului, între „oamenii vrednici ai românimii”, care „au scris în limba obştească; de aceea şi sunt mari, nemuritori şi vrednici pentru că toţi îi înţeleg, mici şi mari, neştiutori şi învăţaţi”.[87]

Ideile istorice ale Şcolii Ardelene s-au impus în conştiinţa publică, mai ales în Transilvania, ca o dogmă, devenind o componentă intangibilă a conştiinţei istorico- naţionale româneşti, contestarea lor stârnind reacţii vehemente. Ca urmare, când B.P.Haşdeu a publicat în ***Foiţă de istorie şi literatură*** faimosul studiu ***Pierit-au dacii?*** (1860), atenţionând asupra substratului etnic dacic şi combătând exagerările latiniştilor, susţinători ai purităţii etnice romane a poporului român, punându-le la îndoială competenţa,

---

[83] Vezi şi George Em. Marica, **Studii de istoria şi sociologia culturii române ardelene din secolul al XIX-lea**, vol II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p.56.

[84] **Tezaur de monumente istorice pentru România**, tom. I, Bucureşti, 1862, p.6.

[85] **Archiv pentru filologie şi istorie**, nr.XXIX, 20 octombrie 1869, p.561-569; **ibidem**, nr.XXX, 25 noiembrie 1869, p.587-592.

[86] **Tezaur de monumente istorice pentru România**, tom. I, p.88-105.

[87] Alecu Russo, **Scrieri alese**, (ediţie îngrij. de Sanda Radian), Ed. Tineretului, 1959, p.72.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

a fost acuzat de V.A.Urechia, de sacrilegiu şi caracterizat ca un „Ierostrat", „care cearcă a da foc templului ridicat în inimile oricărui adevărat român, pentru Şincai, pentru Maior şi atâţia bărbaţi români de peste munţi.[88] De altfel, Haşdeu însuşi, a recurs la opera şincaiană, îndeosebi în ***Istoria critică a românilor,*** cu îndreptăţite remarci critice[89], şi se va referi la Şincai ca la „sublimul Prometeu al neamului românesc", care a suferit „de bunăvoie toată furia unui martiriu de o viaţă întreagă, fiindcă îndrăznise nenorocitul a răpi pentru fraţii săi […] fulgerul lui Joe: istoria românismului".[90]

Spiritul critic se afirmă însă mai ales cu apariţia societăţii „Junimea", care a inaugurat o nouă epocă în cultura românească. Mentorul ei, Titu Maiorescu publica în 1868 celebrul studiu ***În contra direcţiei de astăzi în cultura română,*** distingând între jertfa personală şi meritele învăţaţilor Şcolii Ardelene, care şi-au pus viaţa în slujba unei cauze înalte, exemplu pentru contemporanii săi, şi opera lor, căreia îi contestă valoarea ştiinţifică. Despre ***Hronică,*** el afirma că este o compilaţie „fără nici o critică". [91] Negarea valorii operelor iluminiştilor transilvăneni, i-a atras riposta lui Ioan Micu Moldovan, care remarcă eroarea de ordin ştiinţific a autorului, critica sa fiind anistorică, dar şi greşeala sa de ordin moral. [92]

În apărarea lui Şincai, atacat şi de bucovineanul D.Petrino, a intervenit şi Mihai Eminescu, care excerptase din ***Hronică*** pentru articolele sale cu conţinut istoric, apreciind că acest „adevărat martir" a fost la înălţimea misiunii sale, a

---

[88] Vistian Goia, **V.A.Urechia**, Ed.Minerva, Bucureşti, 1979, p.172-173. Între cei care vor lua apărarea lui Şincai se va afla şi publicistul Ilarie Chendi, care într-un articol intitulat **D-l Haşdeu despre noi,** apărut în **Tribuna poporului,** (nr.14, din 22 ianuarie/3 februarie 1909), afirma că **„**Al nostru al tuturor românilor este un Şincai", Ilarie Chendi, **Scrieri** (ediţie îngrij. de Dumitru Bălăeţ), Ed. Minerva, Bucureşti, 1989, p.154.

[89] B.P.Haşdeu, **Istoria critică a românilor,** Ed. Minerva, Bucureşti, 1984, p.15, p.52, 53, 75, 103, 107, 108, 111, 156, 237, 240, 245, 247, 260, 265. Vezi şi **Arhiva istorică a României**, tom. II, Bucureşti, 1865, p.28, n(1); B.Petriceicu Haşdeu, **Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor**, tom. IV, Bucureşti, 1898, p.XVI-XVII.

[90] Idem, **Publicistica politică**, 1869-1902, vol I, (ediţie de I. Oprişan), Ed. SAECULUM I.O., Bucureşti, 2001, p.210-211.

[91] Titu Maiorescu, **Critice,** I, (ediţie de Domnica Filimon Stoicescu), Ed. pentru Literatură, Bucureşti, 1967, p. 149. Vezi şi Al.Zub, **Junimea – implicaţii istoriografice. 1864-1885**, Junimea, Iaşi, 1976.

[92] **Critica dlui Maiorescu**, în **Archivu pentru filologie şi istorie** , nr. XXIII, 15 martie 1869, p.458. Vezi şi Sara Iercoşan, **Junimismul în Transilvania,** Ed.Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p.130.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

scris „ştiinţă adevărată" şi că, în general, prin „scrierile istorice şi filologice ale unui Şincai şi Petru Maior" s-a inaugurat „redeşteptarea naţională" la români.[93]

În aceeaşi perioadă, s-au manifestat preocupări pentru cunoaşterea vieţii eruditului transilvănean. Teologul Ioan Olteanu, viitor episcop al Oradiei, a publicat o succintă biografie în ***Foaie pentru minte, inimă şi literatură***.[94] G.Bariţiu, oferă câteva informaţi despre Şincai, referindu-se la „geniul acelui bărbat nefericit", care se născuse „prea curând" pentru secolul său.[95] A urmat importanta contribuţie a lui T. Cipariu, care tipăreşte ***Biografia lui G.Georgiu Şincai de Şinca***, ***scrisă de el însuşi***, (***Elegia XXV*** cu comentarii sau note).[96]

O dată cu discursul de recepţie al lui Al.Papiu Ilarian, intitulat ***Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca,*** susţinut în şedinţa publică a Societăţii Academice de la Bucureşti, din 14 septembrie 1869, apărea prima monografie amplă consacrată ilustrului său predecesor.

Papiu înfăţişa, în contextul epocii, biografia unui cărturar a cărui viaţă i s-a părut „mai instructivă" şi ale cărui lucrări rezumau ideile „ românismului pentru totdeauna".[97] Studiul monografic era rezultatul unei cercetări riguroase, întreprinsă de un istoric care s-a apropiat încă din tinereţe de personalitatea lui Şincai şi îi înfăţişa acum cu multă înţelegere, dar şi cu entuziasmul propriu istoricului romantic, viaţa, opera şi ideile sale pe tărâm religios, politic, social şi naţional. În viziunea exegetului său, Şincai a fost cel dintâi istoric şi luptător pentru drepturile naţionale şi sociale ale românilor, care s-a servit de dreptul

---

[93] M.Eminescu, **Opere IX**, (coord. Petru Creţia), Ed. Acad.RSR, 1980, p.82-83; idem, **Opere XII**, (coord. Al. Oprea), p.151 şi 277. Într-un articol din 1879, M.Eminescu interpretează viziunea învăţaţilor Şcolii Ardelene asupra unităţii naţionale, afirmând că „Şincai, Petru Maior şi ceilalţi (luptători blăjeni – n.n) nu şi-au închipuit niciodată „Daco-România (într-alt chip decât ca o unire a tuturor provinciilor române sub sceptrul Casei de Austria". M.Eminescu, **Opere X**, (coord. Dimitrie Vatamaniuc), Ed. Acad.RSR, 1989, p.171.

[94] **Oraviţa munteană, 11 masalariu** (august) **1858**, în **Foaie pentru minte, inimă şi literatură,** XXI, nr.21, 17 septembrie 1858, p.121-123 şi nr.22, 24 septembrie 1858, p.125-126.

[95] G.B(ariţiu), **Samuil Micu. Gheorghe Şincai. Petru Maior. George Lazăr,** în **Gazeta Transilvaniei, XXIV,** nr.1, 1 ianuarie 1861, p.1.

[96] **Archiv pentru filologie şi istorie**, nr.XIII, 15 martie 1868, p.247-256, nr.XIV, 20 aprilie 1868, p.274-278, nr.XV, 25 mai, 1868, p.290-297. Textul **Elegiei** a fost publicat anterior în **Acte şi fragmente…**, fără comentarii, p.273-277

[97] A.Papiu Ilarian, **Viaţa, operele şi ideile lui Georgiu Şincai din Şinca**, p.11.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

istoric.[98] Pe plan religios, omul epocii împăratului Iosif al II-lea a împărtăşit idei anticlericale şi a apărat tradiţiile răsăritene ale bisericii române. Ca şi coautor al primei gramatici a limbii române tipărită cu litere latine a pledat pentru ortografia latină şi a elaborat reguli de scriere cu litere latine ce-şi păstrează valabilitatea. Pledoaria lui, întemeiată pe ideea intercondiţionării dintre limba română de origine latină şi scrisul cu litere latine, a stat la baza oficializării alfabetului latin, în timpul lui Al.I.Cuza (1860).[99]

În împrejurările instaurării regimului dualist austro-ungar şi ale înglobării Transilvaniei la Ungaria, Papiu oferea o interpretare a operei istorice şincaiene în context cu năzuinţele de autonomie şi autoguvernare ale românilor transilvăneni, desprinzând din aceasta, ca idee „fundamentală", „că Dacia e a românilor" şi îşi încheia discursul academic invocând geniul „nemuritor" al celui care a pus „temeiul dreptului şi al viitorului", de unitate, al românilor.[100] Monografia, larg răspândită, a contribuit la popularizarea biografiei eruditului cărturar şi a oferit totodată o bază temeinică cercetătorilor viitoare.

În Transilvania a luat naştere de-a lungul deceniilor un adevărat cult pentru Şincai, şi în general pentru învăţaţii Şcolii Ardelene, mai ales în rândurile tineretului, cultivat de profesori ca T.Cipariu, Ioan Micu Moldovan, Alexandru Roman, care i-a închinat o amplă monografie.[101] Acestei veneraţii i-au dat expresie şi repetatele solicitări de ridicare a unui monument al acestora.

Pentru exegeza operei iluministului şi în general pentru cunoaşterea biografiei şi a activităţii sale, o deosebită însemnătate au avut-o, după repetatele solicitări, eşuate, ale manuscriselor şincaiene, ca şi ale lui Samuil Micu[102],

---

[98] Vezi Ioan Chindriş, **Alexandru Papiu Ilarian şi Academia Română,** 1793, p.27.

[99] **Ibidem**, p.30-31.

[100] A.Papiu Ilarian, **op.cit.**, p.60.

[101] Vezi M.Popa, V.Taşcu, **Istoria presei literare româneşti din Transilvania de la începuturi până în 1918**, Ed.Dacia, Cluj-Napoca, 1980, passim; Gelu Neamţu, **Alesandru Roman marele fiu al Bihorului (1826-1897)**, Oradea, 1995, p.70; Mircea Popa, **Două istorii ale literaturii române în manuscris**, în **Revista de istorie şi teorie literară**, tom.XXIV, nr.3, 1975, p.424-426; vezi şi Kese Katalin **Kultúra és filológia a román tanszék történetének tükrében**, Budapest, 1999.

[102] Prima solicitare a fost adresată ministerului de la Viena cu prilejul adunării de constituire a Astrei (1861). Vezi **Actele privitoare la urzirea şi înfiinţarea Asociaţiunei Transilvane pentru literatura română şi cultura poporului român**, Sibiu, 1862. În acelaşi an, Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii de la Bucureşti, prin directorul Ioan Maiorescu, apela la Episcopia greco-catolică de la Oradea pentru remiterea manuscriselor mai importante ale S.Micu şi Gh. Şincai, spre a fi tipărite pe spesele statului, guvernul român urmând să ofere gratuit 200 de exemplare pentru a fi

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

cercetările întreprinse, din însărcinarea Academiei Române, în arhive şi biblioteci din Transilvania şi Ungaria, în anii 1877-1879, de către Nicolae Densuşianu. El a identificat „manuscrisele neobositului cronicar", cuprinse în „colecţiunea istorică a lui Gheorghe Şincai", aflată în biblioteca Episcopiei greco-catolice din Oradea, între care cele 27 de volume ale caietelor de lucru intitulate ***Notata ex variis autoribus*** şi cele 3 volume purtând titlul ***Rerum Spectantium ad Universam Gentem Daco-Romanam seu Valachicam summaria Collectio ex diversis authoribus facta a Georgio Gabriele Sincaj de Eadem secundam ordinem chronologicum*** (cunoscut şi sub numele de ***Memoriile daco-românilor*** sau ***Magazinul Analelor*** dacice sau ale romanilor)[103], scrierile inedite ***Istoria naturei sau firei***[104], considerată

împărţite între românii transilvăneni, cererea fiind reînnoită în 1864 de Nicolae Creţulescu, ministrul Instrucţiunii publice. Ca urmare, episcopul Szilagyi a numit o comisie, prezidată de canonicul Vancea, care să inventarieze manuscrisele ce se aflau în Biblioteca episcopiei şi să precizeze în ce condiţii ar putea fi date. Potrivit opiniei, consemnată într-un proces verbal, lucrările, având în vedere conţinutul lor, „de prezent nici de cum nu pot fi date la lumină, cuprinzând opurile respective materii, în care pot fi, ma trebuie să fie atinse principii atât politice, cât şi bisericeşti şi chiar internaţionale, şi acelea nu pot fi trecute cu vederea, fiindcă ar putea fi spre stricare" (!), şi că ar fi neapărat necesară revizuirea lor din punct de vedere lingvistic şi al conţinutului; comisia lăsa însă la latitudinea episcopului remiterea manuscriselor. În 1865, acesta răspundea Guvernului de la Bucureşti că nu le poate „transpune" şi dacă doreşte, să le tipărească la Oradea, costul ridicându-se la peste 35.000 de fl.. Nic. Densuşianu, **op.cit.**, p.114. Ulterior, s-a aprobat ca toate manuscrisele aflate să fie transferate la Blaj şi tipărite acolo, sub îngrijirea Ordinariatului mitropolitan. Ion C. Bianu, **Viaţa şi activitatea lui Maniu Samuil Micul, alias Clein de Sad**, în **Analele Societăţii Academice Române**. Sesiunea anului 1876, tom.IX, Bucureşti, 1876, p.108.

[103] Nic. Densuşianu, **Cercetări istorice în arhivele şi bibliotecile Ungariei şi ale Transilvaniei.** Raport înaintat Academiei Române, Bucureşti, 1880, p.58, 106-109. Pompiliu Teodor, **Interferenţe iluministe europene**, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p.146.

[104] N.Densuşianu nu a găsit însă în biblioteca Episcopiei greco-catolice din Oradea manuscrisul lucrării lui Şincai, **Învăţătura fireasc spre surparea superstiţiei norodului**, semnalat abia de Iacob Radu. **Manuscrisele bibliotecii episcopiei greco-catolice din Oradea Mare,** studiu bibliografic, Bucureşti, 1923, p.9. D.Ghişe şi P.Teodor, în Gheorghe Şincai, **Învăţătura fireasc spre surparea superstiţiei norodului**, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1964, p.32.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

prima lucrare de istorie naturală românească,[105] şi ***Vocabularium pertinens ad Tria Regna Naturae,*** vocabular de termeni din domeniul ştiinţelor naturii (latin-român, maghiar-german şi român-latin, maghiar-german), ***Responsum ad crisim Josephi Caroli Eder in Supplicem libellum Valachorum Transylvaniae juxta numeros ab ipso positos***, răspuns la notele critice („bârfele") ale istoricului sas la adresa ***Supplexului*** din 1791, corespondenţa directorului şcolar cu autorităţile transilvănene, celebra recenzie a lui Mártonffyi la ***Hronică*** ş.a.

În anul 1886, Ministerul Cultelor şi al Instrucţiunii Publice a tipărit o nouă ediţie a operei istorice a lui Şincai, cu titlul ***Chronica românilor şi a mai multor neamuri***, cu litere latine, sub îngrijirea lui Grigore Tocilescu. Corecturile au fost efectuate de profesorul universitar transilvănean Grigore Silaşi, care publicase anterior o ***Apologie*** (Cluj, 1879), în apărarea lui Şincai de criticile lui Hunfalvy Pál.[106]

Hronica românilor, opera de o viaţă a lui Şincai, a dezvăluit, pe temeiul unei documentaţi copleşitoare şi dintr-o perspectivă unitară, istoria românilor de la începuturile ei şi până spre jumătatea secolului al XVIII-lea, trecutul unui popor, socotit a fi de origine pur romană, rămas statornic pe vatra de formare, şi care a înscris pagini strălucite în istoria evului mediu sud-est european, în timp ce în Transilvania a ajuns într-o stare de oprimare.

Bogăţia informaţiei, dar şi ideile şi sugestiile autorului, au făcut din ***Hronică*** o lucrare care a pătruns masiv în istoriografia şi cultura noastră.[107] A fost o sursă la care au recurs toţi istoricii români importanţi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi de la începutul secolului XX, atât reprezentanţii direcţiei romantice, ce se prelungeşte în epocă, cât şi cei ai istoriografiei critice, primii receptându-l fără discernământ. Astfel, au apelat la ea I.Heliade Rădulescu,[108] Al.Papiu Ilarian,[109] Vasile Maniu,[110] Ioan V.Rusu,[111]

---

[105] Al. Borza, **Prima istorie naturală românească. Istoria naturei sau a firei de Gh.Şincai,** în **Transilvania,** LII, nr.9-12, octombrie–decembrie 1921, p.825-836.

[106] Prima ediţie ştiinţifică a **Hronicii** a apărut însă abia în 1967. Gheorghe Şincai, **Opere I-III,** (ediţie îngrij. de Florea Fugariu, prefaţa şi note de Manole Neagoe), Ed. pentru Literatură, 1967, 1969.

[107] Mircea Tomuş, **op.cit.**, p.237.

[108] **Prescurtare de istoria românilor sau Dacia şi România,** Bucureşti, 1861, p.92, 94, 136, 163, 172, 173.

[109] **Tezaur de monumente istorice pentru România**, tom. I, p.58, n.4, p.68, n.3; **Ibidem,** tom. III, Bucureşti, 1864, p.105, 204.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

A.Tr. Laurian,[112] dar şi Dimitrie Onciul,[113] A.D.Xenopol,[114] Ion Sârbu,[115] N.Iorga,[116] V.Pârvan[117] ş.a.

Opera lui Şincai a exercitat o durabilă influenţă şi asupra istoriografiei ecleziastice româneşti. După cum a remarcat încă G.Bariţiu,la începutul secolului al XIX-lea învăţaţii transilvăneni au înavuţit „şi istoria noastră bisericească", prin cercetările întreprinse în arhive şi biblioteci străine şi din ţară, oferind un „exemplu şi îndemn salutar", urmaşilor[118].

Hronica a constituit, prin preţioasele mărturii pe care le cuprindea, privind începuturile creştinismului la români, statutul clerului românesc din Transilvania, unirea cu Roma, reacţiile pe care aceasta le-a provocat ş.a., o sursă a scrisului ecleziastic românesc, îndeosebi a celui din Transilvania, înseşi începuturile sale aflându-se sub semnul moştenirii iluministe[119]. De la autori şi epigoni ca Teodor Aron[120] şi Gavril Pop, la A.Tr. Laurian, N.Tincu Velia[121],

---

[110] **Dizertaţiune istorico-critică şi literară tractând despre originea românilor din Dacia-traiană**, Timişoara, 1857; vezi şi V.Neumann, **Vasile Maniu. Monografie istorică**, Ed. Facla, Timişoara, 1984, p.25, 66, 70, 147, 175.

[111] **Compendiu de istoria Transilvaniei, cu distinctă privire la români,** Sibiu, 1864 p.37 ş.a

[112] **Istoria românilor** din timpurile cele mai vechi până în zilele noastre, Bucureşti, 1869, p.600, 173.

[113] **Originile Principatelor Române**, Bucureşti, 1899, în Dimitrie Onciul**, Scrieri istorice,** (ediţie îngrij. de Aurelian Sacerdoţeanu), 2, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1968, p.710, ş.a.

[114] **Istoria românilor din Dacia Traiană**, vol. I-IV, Iaşi, 1888-1891, passim.

[115] **Relaţiile externe ale lui Matei Vodă Basarab 1632-1654,** (cu privire la istoria Orientului European), (trad. şi ediţie îngrij. de Rudolf Gräf), Ed. de Vest, Timişoara, 1992, p.173, n.38, p.218, n.183, p.249.

[116] **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria**, p.134, 161, 163, 175, 184, 195, 225, 262.

[117] **Alexăndrel Vodă şi Bogdan Vodă - şapte ani din istoria Moldovei**, Bucureşti, Ed. Minerva, 1904; **Relaţiile lui Ştefan cel Mare cu Ungaria**, Bucureşti, 1905. Vezi Vasile Pârvan, **Studii de istorie medievală şi modernă,** (ediţie îngrij. de L.Nastasă), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1990, p.70, 71, n.32, p. 89, n.124, p.100, n.41, p.106, n.81, p.139, n.69.

[118] George Bariţiu, **Părţi alese din Istoria Transilvaniei pre două sute de ani în urmă**, vol.I, Sibiu, 1889, p.121.

[119] Corina Teodor, **Coridoare istoriografice. O incursiune în universul scrisului ecleziastic românesc din Transilvania anilor 1850-1920**, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p.458.

[120] **Adnotări din istoria ecleziastică,** despre urzirea şi lăţirea credinţei creştine între români, Pesta, 1850, p.110

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Al.Papiu Ilarian, Andrei Şaguna, Timotei Cipariu[122], G.Bariţiu, Augustin Bunea ş.a, o întreagă istoriografie a beneficiat de aportul pe acest tărâm al lui Şincai.[123] Ideile sale „religioase" acceptate de unii, contestate de alţii, au fost interpretate diferit şi invocate şi în contextul disputelor confesionale[124].

Dintre scriitori, Alexandru Odobescu publicând nuvelele ***Mihnea-Vodă cel Rău*** şi ***Doamna Chiajna***, în ***Scene istorice din cronicele româneşti***, a preluat informaţii din opera şincaiană, pe care, de altfel, o avea în biblioteca sa.[125] Dar a recurs la aceasta şi în încercarea sa de pionerat de a scrie o istorie completă a aromânilor. La fel, Dimitrie Bolintineanu, evocând în ***Biografii istorice*** trecutul glorios al poporului român, viaţa şi faptele de vitejie ale lui Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare s-a bazat şi pe ***Hronica*** lui Şincai.[126] Iar Alexandru Pelimon, în poemul epic ***Traian în Dacia***, a îmbrăţişat perspectiva latinistă, lucrarea sa, după cum însuşi o mărturiseşte în prefaţă, ilustrând „o filă din Şincai" şi fiind „o versificare prozaică a datelor cronicii".[127] Au mai apelat la aceasta şi istorici literari[128], lingvişti,[129] istorici ai dreptului,[130] numeroşi publicişti, etc.

---

[121] **Istorioară bisericească politico-naţională,** Sibiu, 1865. Vezi I.D.Suciu, **op.cit.,** p.142

[122] **Episcopii Alba Iuliei până la Athanasiu I**, în **Acte şi fragmente latine româneşti,** 1865, passim.

[123] Vezi Corina Teodor, **op.cit.,** passim şi Remus Câmpeanu, **Biserica Română Unită între istorie şi istoriografie,** Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, passim.

[124] Vezi scrisoarea lui A.Bunea către N.Iorga, Blaj, 17 iunie 1901, în **Scrisori către N.Iorga,** 2 (1902-1912), (ediţie îngrij. de Barbu Theodorescu), Ed. Minerva, Bucureşti, 1979, p.363; P.Oallde, **Interesul bănăţenilor pentru opera lui Petru Maior,** în **Studii de limbă, literatură şi folclor,** 3, Reşiţa, 1976, p.104-105.

[125] Alexandru Odobescu, **Opere I,** (text critic de G.Pienescu), Ed. Acad. R.S.R., 1965, p.72, 82, 85, 95, 99, 289, ş.a; Idem, **Opere II,** (ediţie de Marta Anineanu şi Virgil Cândea), Ed. Acad, R.S.R., 1967, p.462, n.24, p.587.

[126] Dimitrie Bolintineanu, **Opere IX,** (ediţie îngrij. de Teodor Vârgolici), Ed. Minerva, Bucureşti, 1987, p.72, n.4, p.204, n.2, p.236, n.4.

[127] Ovidia Babu Buznea, **Dacii în conştiinţa romanticilor noştri -** Schiţă la o istorie a dacismului, Ed. Minerva, Bucureşti, 1979, p.136.

[128] **Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)**, vol.II, Bucureşti, 1901, p.134, 161, 163, 175, 184, 195, 225, 262. Vezi şi Marin Bucur, **Istoriografia literară românească,** Ed. Minerva, Bucureşti, 1973, passim.

[129] Vezi **Scrisori către Ioan Bianu** (ediţie de Marieta Croicu şi Petre Croicu), vol III, Ed. Minerva, Bucureşti, 1976, p.298, 321, 338.

[130] Simion Bărnuţiu vedea în **Dreptul public** al românilor o continuare a celui roman şi oferea în opera sa o istorie a poporului român din perspectiva dreptului,

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Exegeza operei istorice a lui Gh.Şincai consemnează spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea noi interpretări, aparţinând unor reprezentanţi ai orientării critice din istoriografia românească. Mai întâi reţine însă atenţia consideraţiile elogioase ale lui Alexandru D.Xenopol, pentru care autorul ***Hronicii*** este „nemuritorul întemeietor al istoriografiei române".[131] Apreciind-o în contextul epocii şi al nivelului cultural-ştiinţific al românilor, relevând concepţia autorului, „tot atât de vastă pe cât de temeinică", abordarea trecutului românilor dintr-o perspectivă unitară, ocupându-se cu „istoria întregului popor român, nu cu aceea a unei provincii", pe care o expune cronologic, „nu ca o simplă povestire ci pe baza izvoarelor, pe carii le citează întotdeauna supunându-le adeseori unei judecoase critici", el afirmă că lucrarea acestui om considerat „fenomenal" „este o adevărată minune".[132] În viziunea profesorului universitar de la Iaşi, ea reprezintă „un pas înainte făcut către întrolocarea (reunirea – n.n.) poporului român într-un singur trup". De altfel, autorul primei sinteze unitare moderne a istoriei naţionale, în care a recurs adeseori la sursele ***Hronicii***, s-a considerat ca şi unicul continuator, din această perspectivă, al operei transilvăneanului: „Eu sunt cel dintâi şi singurul până acum, de la Şincai încoace, care am întreprins a scrie o istorie deplină a poporului român de la primele începuturi până la 1866 […]".[133]

Gheorghe Panu a preţuit bogăţia de surse a ***Hronicii românilor*****,** operă „colosală ca adunare de material, de documente, de autori, etc.", „un imens dicţionar de toate faptele în ordinea cronologică", în care a găsit „lucruri minunat de bune, izvoare preţioase", dar, în spiritul direcţiei istoriografice căreia îi aparţinea, afirma că atunci „când e vorba de a critica şi coordona faptele, este complet neputincios, căci spiritul de critică îi lipseşte cu totul".[134]

Nicolae Iorga s-a oprit adeseori asupra personalităţii, activităţii şi a scrierilor lui Gh.Şincai, strădaniile şi realizările iluministului constituind o parte componentă a ceea ce marele istoric a caracterizat ca „activitatea revoluţionară

---

izvorul său principal constituindu-l **Hronica** şi alături de ea, scrierile lui S. Micu şi P.Maior. Vasile Netea, **Pe drumul unităţii naţionale.** Studii şi evocări, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p.78-80.

131 A.D.Xenopol, **Istoria Românilor din Dacia Traiană**, IV, ediţia a IV-a, (edit. Maria Simionescu şi Nicolae Stoicesu), Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1993, p.199, n.148.

132 **Ibidem**, vol X, Iaşi, 1896, p.237-238.

133 **Analele Academiei Române**. Dezbateri, s.n., t XXVII, 1904/1905, p.231.

134 George Panu, **Amintiri de la „Junimea" din Iaşi**, 2, Ed. Minerva, Bucureşti, 1971, p.18.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

în domeniul spiritual a celor trei fruntaşi ai Şcolii Ardelene".[135] El l-a descris pe învăţat ca un „apostol zelos", „luptător", „profet prin sabie", un „muncitor pentru dezvălirea gloriei poporului său", fiind în acelaşi timp un „temperament înfocat, îndărătnic, aspru", un om „veşnic fără noroc".[136]

Cu prilejul călătoriei sale prin ţara Oltului, N. Iorga revenind asupra personalităţii lui Gh.Şincai, cel „care o viaţă întreagă săpă din greu pentru a pune temeliile istoriei neamului său", cu talentul său evocator îi creionează acestui „mucenic al credinţii sale în idee" un portret memorabil: „de aici, din această boerime îndrăzneaţă şi înstărită, a plecat unul dintre cei mai mari cercetători ai trecutului românesc, omul cu puteri neînfrânte şi cu principii neclintite, care a vrut să dea neamului „hronicul" bogat al tuturor faptelor şi suferinţilor lui şi a trecut prin viaţă, cufundat în acest gând mare, aspru şi neiertător faţă de alţii, până ce a căzut frânt pe o margine de drum care era însuşi locul răzleţ menit a-i fi mormântul".[137]

Aprecierile sale privind scrierea istorică şincaiană, sunt însoţite de aspre consideraţii critice, amintind de cele ale întemeietorului „Junimii". ***Hronica*** este o „operă din cele mai bogate, din cele mai muncite, din cele mai cinstite ce se pot închipui", „aşa de bine concepută, nu e nici o operă seacă", iar „adânca iubire de neam ce se simte pretutindeni" îi conferă „un caracter original acestei înşiruiri cronologice de izvoare cu comentarii", remarcând şi meritul autorului de a fi încadrat istoria românilor „în mijlocul întâmplărilor de istorie universală de care a fost influenţată".[138] În opinia lui Iorga, Şincai este „un scriitor din secolul al XVIII-lea", iar ***Hronica*** „E un admirabil repertoriu, o culegere de izvoare din cele mai îmbelşugate, la cari se recurge încă astăzi şi se va recurge încă multă vreme", reproşându-i însă transilvăneanului inconsecvenţa spiritului critic în utilizarea acestora, ca şi lipsa de talent literar, afirmând că „marele monument a rămas pentru cât va dura încă, o zidire moartă şi pustie", că e o „compilaţie, rece, o carte învăţată, o carte folositoare, dar moartă".[139]

---

[135] N.Iorga, **Istoria românilor din Ardeal şi Ungaria**, (ediţie îngrij.de G.Penelea), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1989, p.358.

[136] Idem, **Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea** (1688-1921), vol. II, p.162-191.

[137] N. Iorga, **Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal şi Banat**, (ed. de Lucian Cursaru), Ed. Minerva, Bucureşti, 1977, p.56.

[138] **Ibidem,** p.185, 187, 188.

[139] **Ibidem,** p.191. Într-o altă sinteză, Iorga afirmă că **Hronica românilor** „se razimă pe mult material inedit", dar este „o operă analistică". Vezi **Istoria poporului românesc,** (ediţie îngrij. de Georgeta Penelea), Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p.16.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Şincai este menţionat de Ion Bogdan, în sinteza sa privitoare la istoriografia română, prezentată în şedinţa solemnă a Academiei Române din 8/21 aprilie 1905. Socotindu-l „cel mai erudit" dintre învăţaţii Şcolii Ardelene, cunoscutul slavist aprecia bogăţia de surse a ***Hronicii,*** rămasă **„**un monument vrednic de admiraţia şi recunoştinţa noastră", dar considera că de pe urma operei entuziaste a lui Şincai şi a tovarăşilor săi de luptă, mai mult decât ştiinţa istoriei a profitat cultura naţională. [140]

În acest context, credem că e de interes să menţionăm opinia mai recentă a lui Al. Zub, privind modernitatea ***Hronicii*** lui Şincai, „prin grija de a etala probe, câte existau ale mişcării neamului său în durată, prin accentul pe care ştia să-l pună pe înţelegere şi cunoaştere, ceea ce presupune în acelaşi timp demers critic şi reconstrucţie".[141]

În perioada la care ne-am referit, bibliografia şincaiană s-a îmbogăţit cu noi titluri, fiind publicate contribuţii la cunoaşterea vieţii, activităţii şi operei sale, găsindu-şi locul în istorii literare, manuale, ca şi în ***Enciclopedia Română***[142], scoasă de C. Diaconovich, consacrându-i-se evocări biografice, articole comemorative, etc.

Prin opera sa Gh. Şincai a pus în lumină unitatea de origine, („tot de o viţă şi porodiţă"), şi de limbă, străvechea unitate teritorială, continuitatea pe teritoriul de etnogeneză şi patrimoniul istoric comun al poporului român. „Conştiinţa naţională", constata Lucian Blaga, a palpitat puternic în sufletul istoricului, fiind pretutindeni prezentă în ***Hronică***.[143] El a ajuns să susţină, ca nici unul din contemporanii săi, necesitatea unităţii româneşti, referindu-se direct la fraţii munteni şi moldoveni, a căror istorie era altfel dacă, afirmă Şincai, „ar fi fost toţi supt un cap, ţinând laolaltă".[144] Eruditul învăţat transilvănean a fost astfel perceput de către posteritate, ca un precursor al unităţii naţionale. Transpunerea acesteia pe plan politic apărea ca şi consecinţa firească, logică, a întregului său demers istoriografic, ca ideea şi mesajul suprem al operei şi întregi sale existenţe.

---

[140] I.Bogdan, **Discurs de recepţie rostit la 8 (21) aprilie 1905 în şedinţa solemnă a Academiei Române**, în **Scrieri alese,** (ediţie îngrij. de G.Mihăilă), Ed. Acad.R.S.R., Bucureşti, 1968, p.98.

[141] Al. Zub, **De la istoria critică la criticism (Istoriografia română la finele secolului XIX şi începutul secolului XX).** Ed. Acad. R.S.R., Bucureşti, 1985, p.87.

[142] Tom.III, Sibiu, 1904, p.963-964.

[143] Lucian Blaga, **Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea**, (ediţie îngrij. de George Ivaşcu), Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1966, p.179.

[144] Ion Lungu, **Şcoala Ardeleană** mişcare ideologică naţională iluministă, Ed. Minerva, Bucureşti, 1978, p.169.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Deja Ion Heliade Rădulescu văzuse în G.Şincai pe unul din „profeţii sau aspiratorii (cei care au aspirat – n.n.) unei Românii”[145]. Ion C.Brătianu se referă, în ziarul ***Românul,*** în preajma Unirii Principatelor, în sens mobilizator şi simbolic la „inima” lui Şincai, şi a tuturor celor „ce deschiseră din nou izvoarele vieţii naţionale, din cari noi sorbim astăzi cu atâta sete”, îndemnând naţiunea română „să păşească înainte pe calea ce se deschide […]”.[146] G.Bariţiu afirma că autorul ***Hronicii*** „a ştiut a se înălţa în toată viaţa sa mai presus de orice provincialism îngust, mărginit, miopic, egoist, precât el şi-a propus a proba, că naţiunea română este una, că una i e limba, unul şi a ei destin”[147]. Iar Ioan Slavici, directorul ***Tribunei***, orientată spre capitala României, îl enumera între „capetele cele mai luminate” care au dat „îndrumări fundamentale şi în politică”, conducătorul cotidianului sibian mărturisind că „are conştiinţa că lucrează pe linia indicată de aceşti înaintaşi”.[148] Societatea iredentă „Carpaţi” se revendică drept continuatoare a „şcolii naţionale” reprezentată de Gh.Şincai, corifei Şcolii Ardelene şi urmaşii lor, şi declara prin preşedintele ei C.C. Dobrescu că are drept ţel desăvârşirea unităţii naţionale a poporului român.[149]

Este semnificativă apoi invocarea numelui lui Şincai, de către oamenii politici transilvăneni Vasile Lucaciu, Aurel Lazăr şi mai ales Vasile Goldiş, care a considerat existenţa şi activitatea cronicarului „suferinţelor şi nădejdilor noastre” ca un „moment epocal”[150]. În România, Nicolae Filipescu, unul din susţinătorii cei mai fervenţi ai intrării în războiul de întregire statală, afirma în 1915 că Ardealul e „Acropola”, „centrul” şi „inima românismului”, de unde „Şincai şi Petru Maior ne-au trimis mărturiile obârşiei noastre latine” şi justifică dorinţa de unire, îndemnând la eliberarea Transilvaniei.[151] Calendarul ***Ligii***

---

[145] **Biblicile.** Prolegomene, în Ion Heliade Rădulescu, **Opere II** (ediţie îngrij. de Mircea Anghelescu), Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2002, p.120.

[146] **Bilanţul situaţiunii**, în Lui Ion C. Brătianu, 1821-1921. **Din scrierile şi cuvântările lui Ion C. Brătianu. Lupta pentru redeşteptare naţională**, Bucureşti, 1921, p.301.

[147] A.Papiu Ilarian, **op.cit.,**p.65.

[148] **Tribuna,** II, 1885, nr.163, p.649. Vezi şi Elena Stan, **Momentul „tribunei” sibiene**, Ed. Minerva, Bucureşti, 1985, p.139.

[149] Teodor Pavel, **Mişcarea românilor pentru unitate naţională şi diplomaţia Puterilor Centrale (1878-1895),** Ed. Facla, Timişoara, 1979, p.207-209.

[150] Gheorghe Şora, Eugen Gagea, **Vasile Goldiş, despre cultură română şi europeană**, Ed. Gutenberg, Univers, Arad, 2004, p.147 şi 172. Vezi şi V.Goldiş, **Scrieri social-politice şi literare**, (ediţie îngrij. de Mircea Popa şi Gheorghe Şora), Ed.Facla, 1976, p.234-236.

[151] N.Filipescu, **Pentru România – Mare**. Cuvântări din războiul 1914-1916, 1925, p.39-40.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

culturale, devenită ***Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor***, care propovăduia acelaşi ideal, oferea cititorilor săi evocările „predicatorilor unităţii naţionale", S.Micu, Gh.Şincai şi Petru Maior.[152] În acelaşi an, la sfârşitul lui 1915, într-un manifest al comitetului secţiunii din Câmpulung-Muscel al Ligii adresat populaţiei din judeţ era exprimată „Nădejdea în împlinirea visului pentru care a murit Mihai şi a pribegit Şincai […]".[153]

Erau toate acestea mărturii ale rolului pe care Gheorghe Şincai l-a avut în renaşterea cultural-naţională a poporului român, care-şi va găsi împlinirea pe plan politic în 1918 prin realizarea unităţii sale de stat.

Aspects sur l'accueil de la personnalité et de l'oeuvre de Gheorghe Şincai (jusqu'à 1918)

Resumé

Historien et philologue, homme de l'école et vulgarisateur de connaissances scientifiques, le savant illuministe Gheorghe Şincai (1754-1816) a été une personnalité proéminente de l'École Transylvaine et celui qui fraya le chemin de la science et culture roumaines, avec une remarquable contribution dans la fondation de l'idéologie nationale roumaine moderne.

Gheorghe Şincai se fit remarquer au début comme instituteur et fondateur de plus de 300 écoles, auteur et traducteur de livres de classe, parmi les premiers que comprend la littérature pédagogique roumaine. Une des plus représentatives œuvres, restée d'ailleurs en manuscrit, de l'illuministe roumain, fut *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*. La notoriété de Gheorghe Şincai est étroitement liée à son ouvrage *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* où il affirme la latinité de la langue roumaine, ainsi que la romanité et la continuité du peuple roumain.

De l'entière oeuvre de Gheorghe Şincai, la postérité reconnaît, en premier lieu et surtout, la monumentale construction historiographique du nom de *Hronica românilor şi a mai multor neamuri*.

---

[152] V.Netea, C.Gh.Marinescu, **Liga Culturală şi Unirea Transilvaniei cu România,** Ed. Junimea, Iaşi, 1978, p.265-266.

[153] **Ibidem.**

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)

Tout de même il fut collaborateur à l'élaboration du mémoire *Supplex Libellus Valachorum* (1791) qui présentait les raisons pour soutenir les droits politiques du peuple roumain dans celle période d'oppression.

Dans le plan religieux Gheorghe Şincai se nourrissait d'ideés anticléricales et défendait les traditions de l'église roumaine orientale.

Son plaidoyer sur l'harmonisation de la langue roumaine parlée avec la graphie latine a mis les fondements pour l'officialisation de l'alphabet latin au temps de Alexandru Ioan Cuza (1860).

Ainsi, l'érudit transylvain est récepté par la postérité comme un précurseur de l'unité nationale. La transposition de son œuvre historiographique, linguistique et religieuse dans le plan politique allait être une conséquance naturelle et logique.

BDD-A19306 © 2004 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-11-03 04:08:27 UTC)